

Några rader om historiens vingslag under 60-års-jubiléet av KFR maj 2025

I slutet av 2025 blev jag kontaktad per telefon av Karin Nilsson i Uppsala. Karin hade hittat igen mig via KFR och ville berätta om sin bakgrund som familjerådgivare och kring sitt engagemang i KFR.

Hon skickade mig ett exemplar av en bok där hon varit med och skrivit ett kapitel tillsammans med andra kvinnor i föreningen Uppsalakvinnors historia.

Jag vill här läsa upp delar av kapitlet för att ge oss alla en inblick i hennes historia då hon är en av oss, tidigare yrkesverksam som familjerådgivare. Hon fyllde 99 år på Nobeldagen, den 10 december 2024.

Karin föddes i ett varmt och kärleksfullt hem 1925 vid en hemförlossning i barndomshemmet Lillstugan vid Vindelälven, Lappland. Pappa Nestor var Lappmarksdiakon men blev sen övertalad att bryta upp då han erbjöds ett arbete som avdelningschef vid diakonistiftelsens alkoholistanstalt i Östfora i Uppland.

Under uppväxten blev Karin mycket påverkad av den stränga religiositet som rådde i familjen. När hon var 5 år smittades hon med TBC. Hela fem år tog det att bli frisk och hon reste regelbundet med sina inlindade tuberkelknölar på halsen till Akademiska Sjukhuset för behandling. Mötet med de rara och söta sjukhuseleverna fick Karin att drömma om en framtid som sjuksköterska.

Under tonåren kom kyrkohederns äldsta son, Hans-Olof som hon varit kär i sedan 10-årsåldern, och förklarade henne sin kärlek och de blev ett par under 5 år. Under denna tid utbildade sig Karin till sjuksköterska i Uppsala. Sex före äktenskapet var otillåtet och i hennes kristna bakgrundsmiljö helt enkelt otänkbart. Om hon hade blivit gravid hade hon tagit livet av sig.

Vad Karin inte kände till och inte fick veta var att Hans-Olofs pappa aldrig skulle tillåta sin son att gifta sig med henne. Hans-Olofs pappa hade en sådan makt över honom att han fick honom att bryta med Karin. I alla år trodde hon att det berodde på hennes skräck för graviditet. De hade ett sexliv men Karin uttryckte ständigt sin oro för att bli med barn inför Hans-Olof.

År 1949 var för ett Karin ett jobbigt men viktigt år med avgörande egna beslut och yttre händelser som kom att påverka hennes fortsatta liv och förändra dess inriktning.

“Jag var nyutexaminerad sjuksköterska men kände att yrket inte passade mig och med sorg över en bruten kärleksrelation var jag i en personlig kris. Jag ville få någon utomstående att tala med. Det var då naturligt för mig att vända mig till en präst jag hade förtroende för. Jag fick några få samtal men det blev avgörande. Jag fick syn på att jag skulle kunna använda mina besvikelser och mina bittra erfarenheter på grund av den stränga sexualmoral som rått i min släkt och miljö.

Jag hade känt press och fruktan och det hade påverkat min första kärleksrelation negativt. Skräcken att bli gravid utan att vara gift var realistiskt och fördömande och relegering från utbildningen en säker konsekvens. Om jag såg möjligheter istället för att bli ett offer hade jag en chans”.

Prästen inspirerade Karin att se framåt, gå vidare och komplettera sin utbildning med sikte på att bli abortkurator. Han trodde att det framöver skulle behövas sådana tjänster som sexualupplysare och abortkuratorer. Efter socionomexamen på Stora Sköndal fick Karin jobb som barnavårdsman och två år senare en anställning på landstingets familjerådgivningsbyrå.

Den främsta uppgiften var att möta kvinnor som ansökte om legal abort, vilket reglerades av 1938 års restriktiva abortlag. I lagen fanns endast medicinska och genetiska skäl till legal abort. Inga sociala skäl godkändes hur behjärtansvärda de än var. Psykosociala skäl kunde gälla, vilket innebar att kvinnan måste beskrivas som sjuklig och labil för att ha en chans. Kvinnor kunde få tillstånd om deras “kroppsliga och själsliga krafter skulle bli nedsatta vid en fortsatt graviditet”. Det kunde innebära att man försökte beskriva kvinnan som svag och skör för att hon skulle ha en chans att få abort.

Karin tyckte abortrådgivningen var en svår uppgift. Hon mötte mycket moralism och oförståelse från samhällets sida för kvinnornas utsatta situation; -”Jag tycker nog att handläggningen och vad som följde var förnedrande för kvinnor. Vid avslag på ansökan kunde krävas att avvakta en avlagsreaktion. Det gällde främst sköra patienter, som lades in på psyket så att man kunde iaktta deras reaktion och ifall de bröt ihop. Man kunde också kräva att sökande vid beviljande skulle steriliseras.

Under hela 60-talet debatterades abortfrågan flitigt. Familjerådgivningsbyrån i Uppsala fick flera nya tjänster tillsatta tack vare att abortfrågan lyftes och i väntan på ny abortlag. 1974 kom en ny abortlag som ju fortfarande gäller. Nu kom Karins arbetsuppgifter att förändras. Det blev mer fokus på psykosocial familjerådgivning. 70-talet var en rolig tid att arbeta säger Karin. Allt prövades, samtidigt som allt var möjligt. I och med att aborthandläggningsförfarandet förenklades kunde man satsa på att bygga upp familjerådgivningen.

Under flera år var familjerådgivning en försöksverksamhet som fick statsbidrag. Villkor för bidraget var att mottagningen hade gynekolog, psykiater och juristkonsult knutna till verksamheten.

Före 50-talet fanns ingen utbildning i samtalsmetodik på socialhögskolorna. På socialhögskolan i Stockholm infördes en ny metod, social casework, efter inspiration från USA. Det fanns ett sug efter metoder och många gick utbildningar i detta ämne. Särskild fortbildning anordnades på olika högskolor och blev ett krav för att man skulle få anställning som abortkurator, familjerådgivare eller inom PBU (psykisk barn- och ungdomsvård). Det fanns behov av ökad kunskap kring metoder för att utveckla verksamheten. I Uppsala krävdes ett halvt års introduktionshandledning (60 timmar) av erfaren kollega. Sedan kontinuerlig handledning i grupp.

Familjerådgivningen skulle främst bygga på samtal. En handledarutbildning växte fram som var skraddarsydd för familjerådgivningen med socionomexamen som grund. Social caseworkmetoden introducerades och psykoterapin utvecklades. Den teoretiska referensramen var

psykodynamisk. Även krisbehandling, inspirerad av teoretiker som Johan Cullberg erbjöds.

Karin har främst bedrivit parbehandling. Ofta var det kvinnan som föreslog ett besök. Karin berättar: - Vi försökte vid tidsbeställning kräva att paret kom tillsammans. Männen var ofta var tveksamma till en början, men snart upplevde de att det kändes bra att kunna prata utifrån sig själva. De hade ofta stor nytta av att komma, kanske till deras egen överraskning.

I och med Ingmar Bergmans serie "Scener ur ett äktenskap" (1972) ökade efterfrågan på familjerådgivning markant. Det var en utmaning att helt nya grupper efterfrågade familjerådgivning. Vi trodde på familjerådgivningen som modell för par som fastnat i låsta positioner i kriser av olika slag. Vi såg att det i en familj med barn var viktigt att ta hand om sin egen parrelation för att avlasta och underlätta för barnen. Det var en relativt kort insats, sällan mer än tio samtal.

Vi kämpade för att begränsa väntetider, att säkra behandlarnas kompetens. Det var utmanande i början att träffa par. Det var så mycket rädsla, ilska och besvikelse som fanns. Det som var så roligt var att man kunde skapa en bra relation med bägge och ha relationen i fokus för det är det som det handlar om egentligen.

Klimatet under 60- och 70-talen bidrog positivt till arbetet med en ny sociallagstiftning. Karin var med och bildade en intresseförening för familjerådgivare som var aktiv och arbetade för att höja standarden på verksamheten. Intresseföreningen arbetade mycket för att påverka olika beslutsfattare, inte minst inför den stora socialutredning som pågick:

Vi krävde att familjerådgivningen skulle bli lagstadgad, eller erbjudas som möjlighet i varje kommun, en hjälp för personer som fastnat eller befann sig i kris. Vi såg det som en förebyggande verksamhet, en typ av friskvård. Därför var det motiverat med socionomexamen som grund för utbildningen, men med krav på vidareutbildning och handledning. Vi uppvaktade socialutredningen med propåer. Vi fick till slut igenom våra krav.

Karin reflekterar över utfallet av att familjerådgivningen blev en lagstadgad verksamhet:

Mycket som vi tänkt ut fungerade bra. Det måste finnas något för människor när de kommer i kris. Det här är psykosocial friskvård och det satsar man inte på idag. Ändå är familjerådgivningen inte dyr, det är inga långa terapier. Det var inte så låst på 70-talet. Det hände tokiga saker också, men det var en sorts möjlighet, det var en frihet. Myndigheterna lade sig inte i, det var inte så styrt och det fanns mer resurser. Jag har trott på det här, det var en bra tid. Det är mycket svårare nu med all kontroll, alla tjänstemän och ekonomer som kontrollerar men inte har någon kunskap om verksamhetens innehåll. New Public Management. Jag förstår inte hur det ska kunna ändras. Makten tillbaka till professionen.

Några slutord från Karin och hennes minnen av arbetet: -Jag har älskat mitt arbete som familjerådgivare och handledare. Tänker tillbaka på mitt liv och känner förundran och tacksamhet över hur det gestaltats, både yrkesmässigt och privat. En medveten strävan och stark passion var att bli abortkurator, vara med i kampen för kvinnors rätt till fri abort och födelsekontroll. Den ledde mig vidare till familjerådgivarrollen och en verksamhet jag fick vara med om att bygga upp och utforma tillsammans med kollegor över hela landet.

Texten är hämtad och delvis sammanfattad från boken "Uppsalakvinnor berättar om: Resor genom tid och rum" (2021) där Karin Nilsson tillsammans med Vera Segraeus skrivit kapitlet "En inre resa från religiöst tvång till öppenhet och frihet".